

Бурбело С.О.
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ

УДК 343.74(477)

Постановка проблеми. Рейдерство в умовах України виступає одним з засобів легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом. Незважаючи на те, що у високо розвинутих країнах злиття і поглинання суб'єктів бізнесу має цивілізовані і легітимні форми, в нашій державі вони набули агресивного і нерідко незаконного характеру. Тому проблеми захисту підприємств від рейдерських захоплень в сучасних умовах мають надзвичайну актуальність.

У системі заходів з протидії рейдерським захопленням підприємств важливу роль відіграє формування інформаційного забезпечення планування цих заходів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На протязі останніх років в Україні спостерігається періодичне пожвавлення спробувань рейдерських захоплень бізнесу і часто успішні. Несистемні намагання влади протидіяти рейдерству не призвели до очікуваних результатів. В жовтні поточного року Голова уряду Азаров М.Я. доручив першому віце-прем'єру Ключеву А.П. очолити «фронт» боротьби з рейдерством і пообіцяв в найближчий час покласти кінець цьому явищу.

Дослідження проблеми протидії рейдерству займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: Варналії З.С., Борисова Ю.О., Белікова О.І., Бочарова О.В., Гетьман-Павлова І.В., Глубіш А., Житомирський В.С., Крутов В.С., Лазуренко В.Г., Паламарчук Г., Тараханова З.Е., Фостер Р. та інш. [1-13,15,16]. Однак, ця проблема захисту бізнесу від неправомірних захоплень потребує подальшого дослідження.

Метою даної статті є дослідження місця і ролі інформації у створенні ефективної системи захисту від рейдерських атак на суб'єкти підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою системи управління суб'єктом господарської, підприємницької або іншої діяльності є інформація. Процес управління, це перш за все збір, передача, обробка, аналіз інформації та прийняття управлінського рішення.

Інформацію можливо визначити як предмет праці, як сукупність відомостей про стан системи, що управляється, управляє та зовнішнього середовища [14, с.326].

Діяльність сучасного підприємства складається з великої сукупності процесів, подій, явищ, кожна з яких є джерелом інформації. При цьому складність управління такими підприємствами обумовлена в значній мірі вірогідними характеристиками виробництва в них.

Процес управління не слід зводити повністю до перетворення інформації. Його зміст значно багатше. Вплив на людину – це не стільки акт передачі їй інформації. Скільки складний соціально-психологічний процес взаємодії людей, який містить такі чинники, які не вміщуються в поняття інформації – інтерес, обов'язки, дисципліна, воля, авторитет, мораль та інш.

Економічна інформація є одним з різновидів багатьох видів інформації. Вона містить кількісну та якісну характеристики фінансово-господарських, виробничих, торгових та інших процесів.

В сучасних умовах ніякі види безпеки не можуть бути забезпечені без своєчасного отримання інформації. Економічна безпека підприємницької діяльності, як і в цілому господарської, багато залежить від стану її інформаційної складової. Організацію інформаційної безпеки підприємства наведено на рис.1.

Серед загроз економічній безпеці суб'єкта підприємницької діяльності довготривалою залишається рейдерство, тобто один з методів шахрайства з заволодіння чужого майна (активів), своєрідним способом легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Інформація про підприємство–жертву відіграє важливу роль у підготовці до рейдерської атаки. На цьому етапі вивчається ринкова ситуація і визначаються об'єкти, що є найбільше привабливими для рейдерів. Головними критеріями відбору таких об'єктів, як свідчить практика недружніх поглинань, по-перше – прибутковість та чималі активи (перш за все їх ліквідність) підприємств, а по-друге, доступність об'єктів для рейдерських атак. Збирання інформації є першим етапом рейдерського захоплення того чи іншого підприємства. В межах цього етапу рейдери намагаються отримати копії статутних і засновчих документів підприємства, відомості про їх внутрішню фінансову політику, керівників, провідних менеджерів, майно та інші активи [1, с. 379]. Крім того, вивчаються реальні економічні показники діяльності підприємства, здійснюється оцінка основних активів-об'єктів нерухомості та земля.

Особливу увагу рейдери приділяють отриманню реєстру акціонерів підприємства – акціонерних товариств. Арсенал методів у цій справі досить різноманітний – від банального підкупу працівників реєстру до різних видів опитування працівників акціонерного товариства, а також надання в Єдиний державний реєстр юридичних осіб фіктивних документів про зміни керівництва акціонерного товариства та ознайомлення нового керівника з реєстром.

Одночасно з цим йде накопичування компрометуючої інформації на керівництво і головного бухгалтера акціонерного товариства або провокування їх на незаконні чи аморальні дії з метою формування компромату.

Під час цього етапу збирається інформація для оцінки стійкості підприємства до рейдерської атаки. Насамперед оцінюється система охорони підприємства, його об'єктів. Сили, що застосовуються в охороні (власні підрозділи, залучені підприємства, що надають послуги з охорони, державна служба охорони). Вивчається також здатність підприємства мобілізувати для цього захисту суд, прокуратуру, місцеві та інші органи влади. Особлива увага приділяється наявності високих покровительств, так званого «даху» у

підприємства-жертви. Це можуть бути високопоставлені чиновники, урядовці, представники місцевої влади, правоохоронці, великі бізнес-структури тощо. Якщо захист підприємства, що запланований до захвату, визнається досить міцним, формуються заходи щодо нейтралізації потенційних захисників. Як свідчить практика протиправних захоплень підприємств в Україні, для виконання цього етапу витрачаються кошти від 8 до 30 тис. доларів США.

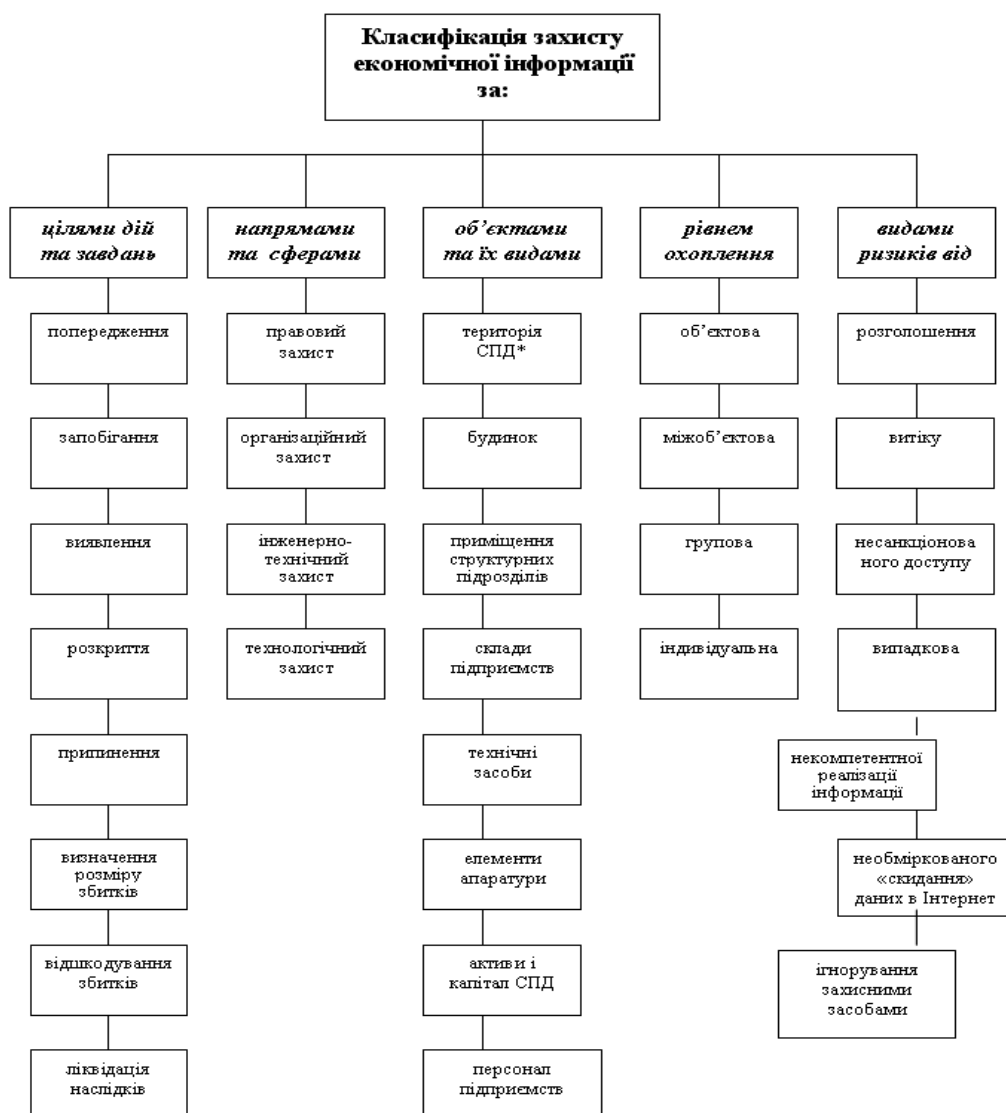

Рис. 1. Організація інформаційної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності (СПД)* [1, с. 55].

Тривалість цього етапу становить від двох місяців до одного року. До його здійснення залучаються як наймані особи, так і постійні учасники рейдерських угруповань.

Під час даного етапу концентрується та аналізується перш за все відкрита та загально доступна інформація. Однак в залежності від об'єкта, на який спрямовано захоплення, скажімо нерухомість, бізнес, земля, нематеріальні активи, вигідні контракти, устаткування, кредитно-дебіторська заборгованість, за мету визначається отримання і закритої інформації.

Слід підкреслити, що за час рейдерських захоплень яскраво виявляються на підприємстві такі явища, як продажність працівників та представників державних органів; перерозподіл, перепродаж акцій; продаж інформації (особливо конфіденційної); маніпуляції з документами та їх змістом; зміни в установчих документах; підкуп співробітників контролюючих та правоохоронних органів; рівень розвитку економічної розвідки та промислового шпигунства [1, с.381].

За результатами аналізу отриманої інформації з урахуванням завдань та складностей операцій, ґрунтовано та глобально формується стратегія захвату підприємства в багатоваріантном виконанні. В процесі реалізації рейдерського захвату стратегія може переглядатися, корегуватися, вноситися зміни до форм, методів, способів проведення захвату.

Важливою складовою інформаційного забезпечення плану заходів з рейдерського захвату підприємства є наступні відомості: визначення галузі, до якої відноситься підприємство-жертва, публікації та інші інформаційні бази як джерела даних про об'єкт захвату; підсумки аналізу практики злиття та поглинання суб'єктів господарювання в галузі, регіоні; кількісні дані про обсяг виробництва, реалізації продукції,

прибуток, ліквідність, організаційну структуру управління; звіти та дані про фінансову незалежність; переписка з економічними партнерами, підприємствами торгівлі, добувні галузі тощо.

Для побудови суб'єктами підприємницької діяльності ефективного захисту від рейдерських атак доцільно врахувати наступні положення. За часовою ознакою спеціальні засоби захисту від рейдерства поділяються на превентивні та екстрені (активні) заходи. Превентивні заходи мають попереджувальний характер і застосовуються до появи безпосередньої загрози часто з митою зниження привабливості підприємства-жертви для рейдерів.

В сучасних умовах жорсткої конкурентної боротьби особливого значення набуває розвідка намірів конкурентів, аналіз важливих ризиків, у т.ч. пов'язаних з можливими рейдерськими захопленнями. Ці завдання на заході останнім часом розв'язуються в межах нової дисципліни, яка отримала назву «конкурентна розвідка». Вона має принципову відміну від промислового шпигунства бо є легальним заняттям і здійснюється в межах чинного законодавства. На жаль, в Україні поки що відсутнє нормативне регулювання функціонування конкурентної розвідки.

В її діяльності важливою складовою є робота з відкритими джерелами інформації. Досягнення мети конкурентної розвідки пов'язана з широким застосуванням нових інформаційних технологій: Інтернет, спеціалізовані бази даних, пошукові програми, сховища інформації тощо.

У створенні ефективної системи захисту підприємства від рейдерських атак важливу роль відіграє побудова Системи Менеджменту Інформаційної Безпеки (СМІБ). Ідея комплексного підходу до створення цієї системи реалізовано в міжнародному стандарті ISO/ IEC 27001:2005, на тлі якого розроблено стандарт ISO17799 [1, с.48].

Невід'ємною частиною рейдерських захоплень є розвідувальна стадія, під час якої накопичується і аналізується необхідна для цих цілей інформація. Цьому в значній мірі сприяє специфіка вітчизняного інформаційного ринку. Якщо у жодній країні світу неможливо купити бази даних про податкові декларації приватних осіб, про банківські платежі комерційних організацій за останні кілька років, то в Україні придбання цієї інформації не є проблемою.

У випадку, коли суб'єкт підприємницької діяльності серйозно сприймає ризик потенційного захоплення, є сенс замовлення інформаційної довідки про себе у кваліфікованих фахівців. Ця довідка повинна містити відомості про вірогідні місця тиску на підприємство, його власників, стратегію, відповідно якій власність може бути відібрано. Складання подібних довідок під силу перш за все тим, хто постійно займається підготовкою поглинання суб'єктів господарювання як бізнесом. Зрозуміло що таку роботу не доручають маловідомим людям або фірмам, оскільки зміст довідок є суто конфіденційним й наразі небезпечним. Такі завдання краще вирішувати власними силами, якщо підприємство має штат своїх кваліфікованих спеціалістів з інформатики.

Слід постійно відслідковувати в пресі інформацію про можливий конфлікт між співвласниками, або між власниками і владою, постачальниками і підприємством та інш. Наявність конфлікту робить підприємство привабливим для захоплення в зв'язку з тим, що наслідком конфлікту є знижка ринкової вартості підприємства або часток конфліктуючих сторін [4, с.58].

Одним з напрямів тиску на підприємство, як свідчить практика, є розпорошеність його пакету акцій. Останнє свідчить про нездатність керівників підприємства придбати контрольний пакет акцій, що надає можливість їх скупки потенційними рейдерами.

Ознаками підготовки захоплення бізнесу може слугувати підвищення інтересу до економічних, фінансово-господарських та внутрішньо-корпоративних відомостей про підприємство. Слід звертати підвищену увагу до зовні невмотивованого збільшення кількості всляких перевірок і запитів інформації з боку силових відомств, надмірну цікавість податкових органів, почастішання податкових перевірок, спроби порушення кримінальних справ відносно керівництва підприємства, позапланові візити підрозділів міліції, їхня наполегливість у проробленні документації.

Серйозним сигналом підготовки рейдерської атаки може бути розкриття службою безпеки підприємства (якщо вона є) співробітників, які діють в інтересах можливого захоплення, а також виявлення засобів прослуховування у кабінетах керівництва. Важливо при цьому не тільки фіксувати ознаки збору певної інформації, але й професійно аналізувати отримані відомості.

На жаль, на відміну від розвинутих країн, де підприємці приділяють активну увагу попередженню рейдерських атак та використовують методи безпосередньої боротьби з рейдерами, українські підприємства часто замислюються про можливість поглинання в останній момент, залишаються не підготовленими до антирейдерського захисту.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, з метою побудови ефективної системи захисту підприємств від рейдерських атак слід змінити ідеологію їх керівництв, власників у бік підготовки попереджувальних заходів щодо протидії рейдерству.

Джерела та література:

1. Бесчастный В. Н. Экономическая безопасность : учеб. / В. Н.Бесчастный, В. И. Лазаренко; под общ. ред. В. И. Лазуренко. – Донецк : Каштан, 2010. – 1038 с.
2. Борисов Ю. О. Корпоративное рейдерство как социально-экономическое явление в мировой экономике / Ю. О. Борисов. – М. : Первый ин-т корпоративного права, 2006. – 122 с.
3. Беліков О. І. Можливі шляхи протидії рейдерським захопленням / О. І. Беліков // Юстиніан. – 2007. – № 5. – С. 18-21.

4. Бєліков О. І. Рейдерство в Україні – реалії сьогодення / О. І. Бєліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 105-109.
5. Бочарова О. В. Способи поглинання акціонерних товариств / О. В. Бочарова // Підприємство, господарство і право. – 2009. – № 10. – С. 149-151.
6. Варналій З. С. Рейдерство в Україні: передумови та шляхи подолання / З. С. Варналій // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 2 (3). – С. 129-136.
7. Гетьман-Павлова И. В. Меры защиты от враждебных поглощений / И. В. Гетьман-Павлова, Е. В. Цыганкова, В. В. Шахова // Юрист. – 2008. – № 8. – С. 18-34.
8. Глубіш А. Бізнес-розвідка як складова системи протидії рейдерській атаці / А. Глубіш // Бизнес и безопасность. – 2008. – № 2. – С. 56-59.
9. Житомирский В. С. В блокнот предпринимателю. Рейдерство: явление, причины, профилактика, защита / В. Житомирский. – СПб. : Ленинградская торгово-промышленная палата, 2006. – 54 с.
10. Крутов В. Є. Правове забезпечення протидії рейдерству / В. Є. Крутов, Ю. Булаг // Право України. – 2009. – № 9. – С. 132-139.
11. Лазуренко В. И. Рейдерство: Слияние и поглощение / В. И. Лазуренко. – М. : ТУКБН, 2009. – 230 с.
12. Паламарчук Г. Особливості рейдерства в Україні та політика його подолання / Г. Паламарчук, Л. Венгу // Економіка України. – 2007. – № 9. – С. 23-25.
13. Рид Стенли Фостер. Искусство слиний и поглощений / Рид Стенли Фостер. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 478 с.
14. Теория управления социалистическим производством : учеб. / под ред. О. В. Козловой. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Экономика, 1983. – 432 с.
15. Тараханова З. Э. Функционирование рейдерства в РФ : автореф. дисс. ... канд. юр. наук / З. Э. Тараханова. – Владикавказ, 2008. – 21 с.

Ванеева И.В., Ромашин Н.В.

УДК 330.111

КЛАСТЕРНЫЙ ПОДХОД В СТРАТЕГИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ РЕГИОНА

Стратегические приоритеты социально-экономического развития Автономной Республики Крым предусматривают внедрение интенсивной модели экономического развития [1]. В основе этого процесса – формирование конкурентоспособных кластеров в санаторно-курортной и туристической областях, сельском хозяйстве и пищевой промышленности региона.

Кластер как экономический феномен активно обсуждается в современных дискуссиях о формировании конкурентоспособных преимуществ стран и регионов. Однако, несмотря на столетнюю историю изучения кластеров, до сих пор ведутся дискуссии о причинах их высокой эффективности. Впервые понятие кластера было сформулировано в фундаментальных работах А. Маршалла «Принципы Экономии» и М. Портера «Конкуренция» [2, 3]. Современным проблемам исследования кластеров посвящены работы скандинавских исследователей Т. Андерссона и О. Сельвелла, датчанина П. Маскелла, итальянцев Герьерри и Пьетробелли, а также российских исследователей - В. Княгинина, Л. Маркова, Л. Абалкина, М. Афанасьева, Л. Мясникова и других [4]. Суть кластерного подхода состоит в согласованном развитии группы юридически независимых компаний из одного региона, которые работают в смежных отраслях. Проще говоря, такие компании действуют в едином бизнес - направлении. Ученые пытаются ответить на вопрос, как можно использовать опыт успешных зарубежных кластеров в отечественной экономике.

Целью статьи является изучение кластера как формы экономических отношений и кооперации в стратегическом региональном развитии.

Задачи исследования:

- выявить характерные признаки кластера;

- рассмотреть возможность применения кластера как инструмента формирования экономической конкурентоспособности региона.

Объектом исследования является феномен кластера как стратегической модели региональной структуры.

Предметом изучения выступают характерные особенности кластерных отношений, формирующие конкурентные преимущества регионального производства.

В результате изучения популярных концепций кластера сформулировано определение: кластер есть поле экономических отношений, включающее отношения кооперации, конкуренции и социального капитала, позволяющих эффективно обмениваться информацией, создавать новое знание и интернализировать внешние эффекты между участниками на замкнутой территории [4]. Потенциальные преимущества кластера позволили разработать метод кластерной региональной политики, когда вместо поддержки отраслей осуществляется поддержка кластера, как кооперации групп предприятий малого и среднего бизнеса. Кластерный метод позволяет реализовать региональные целевые программы и осуществить финансирование нужд кластерного производства.